

УДК 629.113:368

Г. С. Сіліна

Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара

РИНОК АВТОСТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті визначено проблеми та тенденції розвитку ринку автотранспортного страхування України. Проаналізовано динаміку основних показників діяльності учасників ринку. Наведені практичні рекомендації щодо вирішення проблем, які стримують розвиток національного ринку автострахування.

Ключові слова: ринок автострахування, цивільна відповідальність власників автотранспортних засобів, КАСКО, страхові премії, страхові виплати, фінансова криза.

В статье определены проблемы и тенденции развития рынка автотранспортного страхования Украины. Проанализирована динамика основных показателей деятельности участников рынка. Приведены практические рекомендации по решению проблем, сдерживающих развитие национального рынка автострахования.

Ключевые слова: рынок автострахования, гражданская ответственность владельцев автотранспортных средств, КАСКО, страховые премии, страховые выплаты, финансовый кризис.

The article determines problems and progress tends of autoinsurance market of Ukraine. The dynamics of basic performance of market participants indicators is analyzed. Practical recommendations are resulted in relation to the decision of problems which restrain development of national autoinsurance market.

Keywords: market auto insurance, civil responsibility of motor vehicles, insurance, insurance premiums, insurance benefits, financial crisis.

На сьогоднішній день розвиток ринку страхування України відбувається в складних економічних умовах, визначених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Значного впливу зазнала ця галузь національної економіки через світову фінансову кризу, наслідком якої є неможливість повернення страхових резервів з депозитних рахунків банків, що знижує платоспроможність страхових компаній. Негативно позначилась на розвитку страхового ринку також нестабільна політична ситуація. Водночас світовий досвід свідчить, що страховий ринок сприяє розвитку економіки і розв'язанню важливих соціальних проблем. Завдяки страхуванню формуються значні фінансові ресурси, що перетворює страховий ринок на потужне джерело інвестиційних ресурсів. Особливої уваги потребують питання страхового захисту суспільства в системі автотранспортного страхування, що обумовлено наступними чинниками: стрімким збільшенням кількості автомобілів в Україні, збільшення числа дорожньо-транспортних пригод та пов'язаних з ними збитків, заподіяних життю, здоров'ю, майну громадян. Це призводить до збільшення попиту на послуги автотранспортного страхування, а відповідно і до збільшення цього сегмента фінансового ринку країни. Зважаючи на те, що автотранспортне страхування в Україні неповною мірою реалізує свій потенціал, дослідження цієї теми є актуальним завданням. Проблеми і тенденції розвитку вітчизняного ринку автострахування в сучасних умовах потребують додаткового вивчення.

Окремі аспекти розвитку автотранспортного страхування в Україні висвітлено в багатьох наукових працях. Зокрема, питанням засад формування вітчизняного ринку страхування в умовах перехідної економіки присвячено наукові праці В.М. Ручкіної [6] та О.В. Мухіної [3], вплив фінансово-економічної кризи на ринок страхових послуг та шляхи подолання наслідків кризи розкрила в своїй роботі Л.О. Позднякової [5], дослідженню транспортного ринку і розробці методів еконо-

мічного регулювання автотранспортного страхування в Україні присвячена праця Н.В. Онищенко [4]. Проте у зв'язку із стрімкими змінами, що відбуваються в економіці України, дослідження проблем, які стримують розвиток автотранспортного страхування в Україні, набуло ще більшої актуальності. Недостатньо дослідженими залишаються питання функціонування ринку автотранспортного страхування та проблеми його розвитку в умовах виходу із кризи.

Висвітленню цих питань має передувати оцінка стану та тенденцій розвитку ринку автострахування в сучасних умовах, що і є метою дослідження. Досягнення зазначеної мети дасть змогу розробити систему рекомендацій щодо вирішення проблем, які стримують розвиток вітчизняного ринку автострахування.

У процесі дослідження використано методи аналізу та порівняння на основі системного підходу.

Страховий ринок в Україні ще молодий і нерозвинений. Це значно ускладнює роботу страховиків, викликає багато зловживань, які підривають довіру страхувальників. Також існує проблема, яка важлива в однаковій мірі для кожної страхової компанії, – це труднощі, які виникають у зв'язку з отриманням інформації, статистичних даних.

Впродовж останніх років страховий ринок України демонстрував високі темпи розвитку і, поряд з банківським сектором, був одним з найбільш динамічних секторів фінансового ринку. Незважаючи на світову фінансову кризу, яка в цілому негативно відобразилась на становищі національних фінансових ринків, позитивна динаміка на українському страховому ринку зберігалась і на початку 2008 року. В цілому у 2008 році страховий ринок продовжив зростання за всіма показниками, хоча в IV кварталі темпи істотно знизилися порівняно з аналогічним періодом 2007 року, що обумовлено негативним впливом світової фінансової кризи.

На вітчизняному ринку автострахування в першій половині 2010 р. спостерігалися тенденції, характерні для фінансового сектора в цілому. Зниження рівня платоспроможності населення й довіри до фінансових установ призвели до суттєвого зменшення попиту на послуги з автострахування. Так, на перший квартал 2010 року скорочення ринку автострахування складало близько 30% порівняно з аналогічним періодом 2009 року (рис. 1).

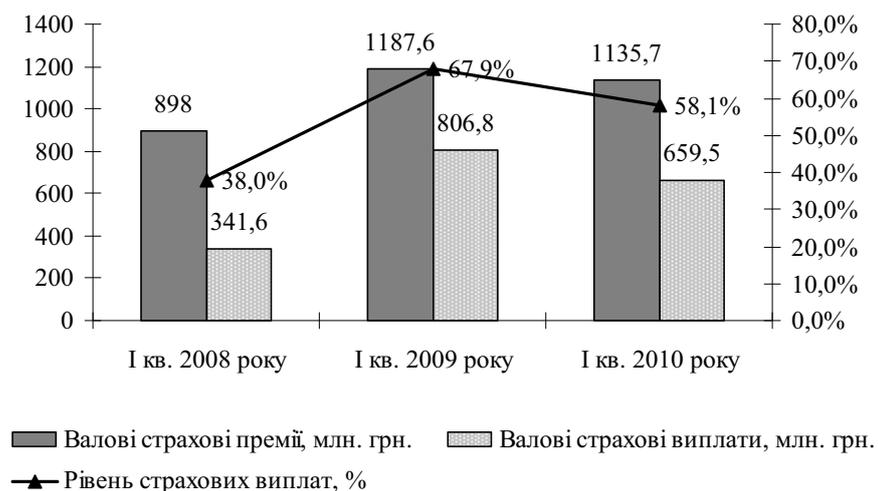

Рис. 1. Динаміка ринку автострахування у 2008–2010 рр.

Вплив світової фінансової кризи у другій половині 2008 року призвів до уповільнення темпів зростання основних показників діяльності вітчизняного ринку автотранспортного страхування [2, с. 17].

За даними Держфінпослуг, витрати автостраховиків постійно зростають, при цьому потік страхових премій знижується. За таких умов все більше страховиків стають неплатоспроможними і залишають цей ринок. Позитивну динаміку у цьому році продемонстрував ринок страхування цивільної відповідальності автовласників. Незважаючи на збитковість цього сегмента ринку, він залишається пріоритетним напрямом страхового бізнесу для компаній, оскільки дає змогу розширити коло своїх клієнтів [7]. Крім того, позитивною тенденцією для автостраховиків є зниження кількості ДТП внаслідок удосконалення системи контролю за ситуацією на дорогах та зростання рівня фінансової відповідальності автовласників за скоєні ним правопорушення. Цими обставинами можна пояснити зростання продажу страхових послуг зі страхування цивільної відповідальності автовласників на початку 2010 р. За перші п'ять місяців він зріс на 18%.

За даними МТСБУ, страхові компанії України в січні–травні 2010 р. збільшили збір страхових премій по полісах ОСЦВВТЗ на 15% у порівнянні з аналогічним періодом 2009 р. до 627,046 млн. грн. Сума страхових відшкодувань, здійснених по ОСЦВВТЗ за п'ять місяців, збільшились на 41% до 295,064 млн. грн. Загалом спостерігається тенденція щодо прискорення розвитку ринку автострахування. Очікується зростання обсягу премій по КАСКО та ОСЦВВТЗ приблизно на рівні 10–25% від рівня 2010 р. Цілком ймовірним є відновлення обсягів страхування цього сегменту фінансового ринку України до рівня бізнес-активності кінця 2008 р.– початку 2009 р.

Негативною тенденцією також є поступове збільшення розриву між сумами, заявленими клієнтами до відшкодування, і обсягом коштів, реально виплачених страховими компаніями. На збільшення розриву впливають насамперед первісна недостатня збалансованість страхового портфеля. Ще одним фактором зростання розриву є недостатність коштів страховиків, що виникла внаслідок того, що страховики зберігали значну частину своїх резервів на строкових депозитах, які неможливо вчасно повернути через фінансову кризу цих установ.

Незважаючи на деякі позитивні тенденції зростання кількісних показників, інституційні та функціональні характеристики вітчизняного ринку автотранспортного страхування в цілому не відповідають реальним потребам держави та європейським стандартам. Частка премій українських страховиків складає близько 0,2% загальних премій в Європі. У середньому на душу населення в Україні припадає лише 52 єврострахові премії, що значно менше, ніж в інших європейських країнах (наприклад, у Німеччині – 1250 євро та у Польщі – 120 євро).

Таким чином, основними проблемами сучасного ринку автотранспортного страхування України є:

- зменшення попиту на послуги автострахування з боку потенційних страховальників. Загальний обсяг укладених договорів з автострахування у вартісному вираженні у I кварталі 2010 року був менший за аналогічний період 2009 року на 51 млн. грн.;
- зростання виплат страхових сум та підвищення збитковості процесів страхування внаслідок підвищення темпів росту страхових виплат при зниженні темпів росту страхових премій, що призводить до погіршення загального стану забезпеченості страховиків насамперед ліквідними активами, які забезпечують формування страхових резервів [5, с. 253]. На це вказують показники валових страхових

виплат та рівня виплат. У порівнянні з 2008 роком сума валових страхових виплат зросла на 317,9 млн. грн., а рівень виплат зріс з 38 до 58,1%;

- відсутність якісної статистичної інформації в страховому секторі;
- недосконалість законодавчого регулювання у сфері автострахування, недостатня відповідність чинних нормативно-правових актів вимогам сьогодення та європейських стандартів;
- низький рівень послуг, що надаються окремими страховиками та наявність випадків шахраювання.

Покращення ситуації на ринку автострахування можливе за рахунок реалізації низки заходів, спрямованих на усунення існуючих проблем.

Першочерговим завданням для страховиків є усунення наслідків економічної та фінансової криз для недопущення зменшення платоспроможності страховиків та розгортання глибокої кризи страхового ринку. Це вимагає негайних заходів тактичного характеру, спрямованих на усунення загрозливих тенденцій, що спостерігаються на страховому ринку. Страховикам необхідно орієнтуватись на розширення спектра пропозицій для потенційних клієнтів, надавати комплексне обслуговування, залучати до співпраці банківські установи, що дозволить збільшити обсяги реалізації страхових продуктів. Крім позитивних зрушень для самої страхової компанії, реалізація таких заходів є підґрунтям для активізації інвестиційної діяльності страхових компаній для відновлення економіки нашої країни після кризи.

Послуги страхування мають значний потенціал для розвитку фінансового ринку України. Страхові компанії поки не є потужними інституційними інвесторами, здатними акумулювати заощадження населення та трансформувати їх в інвестиційні ресурси, але за сприятливих умов вони матимуть можливість оперувати фінансовими ресурсами для інвестування в економіку країни. Прискорення розвитку окремих сегментів фінансового ринку неодмінно призведе до покращення динаміки розвитку фінансового ринку в цілому. Для цього необхідним завданням є визначення пріоритетних напрямів вкладення фінансових ресурсів, розробка інноваційних проектів і програм, залучення кваліфікованих спеціалістів.

Як доводить практика країн з ринковою економікою, страховий ринок варто розглядати як одне з потужних джерел інвестиційних ресурсів національної економіки. Акумулюючи значні фінансові ресурси, страхові компанії у рамках законодавства можуть використовувати ці ресурси примножуючи їх.

Інвестиційна діяльність страховиків в Україні регулюється нормативно-правовими актами. Враховуючи специфіку законодавства та інституційні особливості страхового ринку, вирішення проблем лежить, у першу чергу, в правовій площині. Правове поле, в рамках якого функціонує страховий ринок, потребує реформування і приведення його до європейських стандартів.

Для підвищення інвестиційного потенціалу ринку автострахування доцільними є заходи спрямовані на формування чіткої концепції реформування галузі, удосконалення державного регулювання ринку, адаптацію українського страхового ринку до світових вимог фінансового регулювання та нагляду, співпрацю страховиків на міжнародному рівні, створення незалежної установи, яка б проводила експертизу договорів і страхових випадків, а також контролювала фінансовий стан компаній, що надають послуги з автострахування.

Необхідною умовою розвитку ринку автострахування також є розробка програм інформування населення про страхові послуги з метою підвищення страхової культури громадян, підвищення рівня довіри до страхових компаній.

Потребує вдосконалення нормативно-правове забезпечення процесів страхування, що особливо актуально в умовах виходу із кризи.

Оцінка стану ринку автотранспортного страхування виявила низку проблем, які стримують розвиток цього сегмента фінансового ринку, а саме: зменшення попиту на послуги автострахування з боку потенційних страхувальників, погіршення загального стану платоспроможності страховиків, відсутність якісної статистичної інформації в страховому секторі, недосконалість законодавчого регулювання, низький рівень послуг, що надаються окремими страховиками та наявність випадків шахраювання.

Для вирішення виявлених проблем необхідними заходами є розробка програм інформування населення про страхові послуги з метою підвищення страхової культури громадян, підвищення рівня довіри до страхових компаній, що дасть змогу збільшити обсяги продажу страхових продуктів та покращити фінансовий стан страхових компаній. Вдосконалення нормативно-правового забезпечення процесів страхування забезпечить відповідність вітчизняного страхового ринку європейським стандартам, активізує інвестиційну діяльність. Вищеперераховані заходи є підґрунтям сталого розвитку системи автотранспортного страхування України.

Бібліографічні посилання і примітки

1. Ішук І.В. Поняття та класифікація шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів / І.В. Ішук // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ України. – 2009. – № 3. – С. 138–149.
2. Корнилюк Р. Автострахування–2010: криза прозорості / Р. Корнилюк // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2010. – № 9. – С. 16–19.
3. Мухіна О.В. Страховий ринок України: стан та проблеми розвитку / О.В. Мухіна // Інвестиції: Практика та досвід, 2010. – № 3. – С. 50–52.
4. Онищенко Н.В. Ринок автотранспортного страхування і методи регулювання його в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.04 «Економіка транспорту і зв'язку» / Н.В. Онищенко. – К., 2004. – 17 с.
5. Позднякова Л.О. Проблеми розвитку страхового ринку України і шляхи їх розв'язання в сучасних умовах / Л.О. Позднякова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 250–254.
6. Ручкіна В.М. Система страхування в країнах перехідної економіки: сутність, механізм функціонування, тенденції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.01 «Економічна теорія» / В.М. Ручкіна. – 2008.
7. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.forinsurer.com/stat

Надійшла до редколегії 28.09.2010.